

KÜRESEL STRATEJİLER
ARAŞTIRMA MERKEZİ

ARAŞTIRMA RAPORU: OCAK-ŞUBAT 2021

KÜRESEL DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE CEZAEVLERİ

***Editör:* Dr. Mustafa PEKÖZ**

Giriş:

Bu çalışmamız, cezaevlerindeki güncel durumunu içeriyor. Amacımız bugünü değerlendirirken geçmişteki tarihsel evrim hakkında kısa bir fikir sahibi olmaktır. Bu nedenle tarihsel bir perspektif sunsak da geçmiş üzerinde bir yoğunlaşmaya girmeden bugünkü somut durumu analiz etmeyi tercih ettik.

“Mağpushane” kelimesi esasen Arapça ‘mahpus’ ve Farsça ‘hane’ sözcüklerinin birleşmesinden oluşan sözcük “hükümlülerin kapatıldığı yer” olarak belirtiliyor. Aynı şekilde Cezaevi ya da Cezahane de Arapça ‘ceza’, “bölme; karşılık; ceza” sözü ile Farsça ‘hane’ sözünden oluşuyor. Türkçe de dile kolay gelmesi nedeniyle ‘cezaevi’ olarak kullanılmaktadır.¹ Ansiklopedik tanımı “hapis cezasına çarptırılmış olanların bu ceza süresini geçirdikleri yer” ve hukuksal olarak da “Hürriyeti sınırlayıcı cezaların infaz edilmesi için özel olarak yapılmış veya bu gayeye tahsis edilmiş bina” olarak tanımlanmaktadır.² Bir başka ifadeyle ‘ceza hükümlüsü veya tutuklu olan kimselerin cezalarını çektikleri’ yerdir.³ Hükümlü; hakkında ceza hükmü verilmiş veya mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş olan kimsedir.⁴ Tutuklu ise kanun yoluyla hürriyetlerinden alıkonularak bir yere kapatılan cezası henüz kesinleşmemiş kimsedir.⁵ Toplumların bütün tarihileri boyunca boyutları ve içerikleri farklı olmakla birlikte ‘insanların zorunlu olarak tutulduğu Zindan, Mağpushane, Cezaevi gibi mekânlar’ hep var oldu.

Kıtalara göre bulunan tutuklu-hükümlü sayısını, dünyada en çok tutuklu-hükümlünün bulunduğu ülkelerin durumunu, aynı zamanda gelişmiş ülkelerdeki cezaevlerinin ve buralarda bulunan hükümlü-tutuklu sayısını, farklı ülkelerde cezaevlerinde kişi başına yapılan aylık harcamaları değerlendirilmesi gibi bir ok konu doğrudan cezaevleriyle ilişkilidir.

Her ülkenin ekonomik, politik ve toplumsal sorunlarına bağlı olarak cezaevleri sorunlarında bir kısım temel farklılıklar göstermesine rağmen bütün ülkelerde cezaevlerinin ortak bazı sorunları olduğu da görülüyor. Bu ortak yanlar ve farklılıklar da ülkelerin karşı karşıya bulunduğu sosyolojik-politik ve tarihsel-kültürel gelişmişlik düzeylerinde göre değişmektedir.

Cezaevleri konusunda da dünyanın ilk 10’una giren Türkiye’nin kendisine özgü bir kısım sorunları bulunuyor. Özellikle ekonomik politik ve toplumsal sorunların çözülmemiş olması nedeniyle, devlet ile sosyo-politik kesimler arasındaki çatışma sürekliliğini devam ettiriyor. Bu durum cezaevlerine yansımakta ve bu kapalı mekanların doluluk oranlarını çok ciddi oranda etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye’de cezaevlerinin durumunu ayrıca inceleme konusu yaptık.

¹DEMİR Güler, Doktora Tezi ‘Ceza İnfaz Kurumu Kütüphaneleri Ve Türkiye’de Durum’ T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi Ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Yayın tarihi, 2011,

²“Cezaevi”, Meydan Larousse, C.2, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1990, s. 882

³ EKDEMİR Hasan Şadi, *Ulusal Uluslar arası Çalışma Sosyal Güvenlik Hukuk Ekonomi Deyimleri Sözlüğü* SSK Genel Müdürlüğü Yayını No:582C.I Ankara 1992 s. 290 , www.tdk.gov.tr 30.09.2003 tarihli

⁴ EKDEMİR; s. 793

⁵ www.tdk.gov.tr 24.10.2003 tarihli

1.DÜNYADA CEZAEVLERİ

Cezaevleri sorunu küresel dünyanın belki de en önemli ve güncel bir alanını oluşturuyor. Bu nedenle küresel kapitalist sistemin gelişme eğilimi ile ortaya çıkan politik-toplumsal-ekonomik krizlerin olumsuz yansımaları cezaevleri gerçeğinde görebiliriz. Dünya çapında oluşan çok yönlü krizlerin, geleneksel suçların oranında ciddi artışların yaşanmasına yol açması cezaevlerin koşullarını ve ortamlarını da doğrudan etkilemektedir. Dünya çapındaki toplumsal çatışmaların küresel çapta yarattığı ortak sorunlar, devletlerin de kendi sistemlerini korumak için bir kısım idari önlemler/tedbirler almaya zorlanmaktadır. Bu nedenle küresel çaptaki krizler, ceza hukuku kadar cezaevlerinin durumunu da küresel bir düzeyde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Geçmişten farklı olarak dünyadaki bütün toplumsal, ekonomik ve politik gelişmelerin iç içe geçerek birbirlerini etkiler bir pozisyonda olması nedeniyle, bir ülkede ortaya çıkan hukuki sorunlar, tutuklananların özgün durumları, cezaevlerindeki gelişmeler hem küresel kurumları hem de dünyanın bir başka ucundaki ülkeyi etkilemekte ve ilgilendirmektedir.

Bugün dünya nüfusu yaklaşık 7,8 milyar olup bunların % 32'si en azında bir kez gözaltına alınmış, mahkemelerde hakkında dava açılmış, kısa veya uzun süreliğine tutuklu/hükümlü olarak cezaevinde kalmış. Dünyadaki suç oranlarına bakıldığında küresel sistemin nasıl bir toplum düzeni yarattığını görebiliriz. Suç oranlarının % 73'ü hırsızlık, gasp, adam öldürme, tecavüz-taciz, dolandırıcılık gibi davaları kapsamaması, sosyal sorunları boyutları bakımından bize bir fikir verdiği gibi küresel dünya sistemin nasıl bir toplum düzeyini yaratabileceğini ortaya koyuyor.⁶ Her ülkede aynı düzeyde olmamasına rağmen suç kategorisinin birbirine benzemesi sorunun küresel boyut bakımından önemli bir veriyi oluşturuyor. Ülkelerine ekonomik gelişmiş düzeyi, eğitim oranlarındaki yükselme, sosyal sorunların çözüm yöntemleri hatta kentleşme süreçleri ve kent bilincinin artması dışında, bu alanlardaki sosyo-politik sorunlar bireylerin hem toplumsal yaşamdaki rollerini belirlemekte hem de şehirlerdeki suç kategorisi içindeki durumunu ortaya koymaktadır.

Küresel çapta gelişmiş ülkelerindeki suçların niteliği ve oranları ile gelişmekte olan ülkelerin oranları arasında belirgin bir farklılık görülüyor. Bu bakımdan kıtaların ve kıtasal çapta etkin olan ülkelerin mevcut durumları incelendiğinde görülecektir ki, ülkelerin nüfus yoğunluğu, ekonomik gelişmişlik durumu, ülkenin gayri safi milli hâsılasının dağılım oranları, eğitim düzeyi, sağlık alanındaki gelişme, politik ve toplumsal istikrarı hatta toplumun demokrasi bilinci gibi faktörler suç oranlarını etkilemekte ve bunların cezaevlerine yansımaları çok daha belirgin hale getirmektedir. Hiç şüphesiz ki küresel çapta gelişmiş ülkelerin merkezinde Avrupa Birliği, ABD, Kanada, Avustralya, Japonya, Güney Kore, İsrail gibi ülkeler ilk akla gelen ülkelerdir. Bunların da bir bütün olarak aynı kategoride olmalarını söylemek oldukça zordur. Bunlar içerisinde özellikle AB ülkelerinde hem hükümlü/tutuklu sayısında belirgin bir

düşüşün olduğu gözlemlenmekte hem de cezaevleri sayısında giderek bir düşme eğilimi var. Yani birçok AB ülkesinde yeterince tutuklu kişi olmadığından cezaevleri kapatılmaktadır. Bu durumun kalıcılığı ise ülkelerin ekonomik istikrarı ve toplumsal yaşam biçimi ve geleceği belirleyecektir. ABD ise tersine hem suç oranlarında hem de cezaevindeki hükümlü/tutuklu sayısında belirgin bir artış söz konusudur.

Tablo-1: DÜNYADA TUTUKLU-HÜKÜMLÜ SAYISI (2000-2015-2020)

	Tahmini tutuklu-hükümlü sayısı 2000	Tahmini tutuklu-hükümlü sayısı 2015	Tahmini tutuklu-hükümlü sayısı 2020	Dünya Nüfusu	Tutuklu-hükümlü artma oranı	Nüfus artış oranı
AFRİKA Ruanda'sız	902,500 787,500	1,038,735 984,456	1 069 249	1.2 milyar	+15.1% + 25.0%	+ 43.8%
Kuzey-Güney AMERİKA ABD'siz	2,690,300 752,818	3,780,528 1,563,528	3,962,683 1,664,411	994 milyon	+40.5% + 107.7%	+ 17.3%
ASYA Çin ve Hindistan'sız	3,023,500 1,324,014	3,897,797 1,821,449	4 449 881 1 590 351	4.4milyar	+28.9% + 37.6%	+ 17.5%
AVRUPA Avrasyasız	2,013,600 953,196	1,585,348 688 674	1 466 578 651 169	747 milyon Rusya ile birlikte	-21.3% - 1.1%	+ 3.3%
OKYANUS Avusturalya ile	34,400	54,726	64 194	24 milyon	+59.1%	+ 25.2%
DÜNYA	8,664,300	10,357,134	10 978 391	7, 2 milyar	+19.5%	+18.2%

Kaynak: http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All

Dünya genelini kapsayan veriler bakımından birkaç noktanın altını çizmekten yarar var: 2015 yılı verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık 7,3 milyar olduğu, dünyadaki hükümlü tutuklu sayısı ise 10,3 milyon olduğu belirtiliyor. 2019/2020 yılı verilerinde ise dünya çapındaki hükümlü tutuklu sayısı 11 milyon civarındadır. Yani 2015-2020 yılları arasındaki artış % 7 oranla 650 bin civarında gerçekleşmiş. Bunun bir başka anlamı dünya nüfusunun % 1,4'ü cezaevlerinde bulunuyor. Ancak her ülkeye dair bütün veriler eksiksiz ve objektif olarak toplandığında mevcut rakamların çok üstüde olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca dünya nüfusunun yaklaşık % 32'sinin de en az bir kez mahkemelerde yargılandığı ve % 21,2'sininde en az bir kez cezaevine girdiği belirlenmiş.

2. KITALARA GÖRE CEZAEVLERİ

Mevcut veriler dikkate alındığında kıtaların kendi içerisinde bir kısım farklılıkları olduğunu görülmüyor. Kıtalar içerisindeki ekonomik ve toplumsal koşulların kıta içi bölgesel farklılaşmaya yol açtığı bunun da cezaevlerindeki mevcut durumu farklılaştırdığını söyleyebiliriz. Kıtalar üzerinde genel bir değerlendirme yapmaya paralel olarak kıtaların, kuzey, güney, batı, doğu gibi bölgelere ayırarak her bölgedeki oranları belirtmek çok daha somut bir fikir oluşturmamızı sağlayacaktır. Aynı şekilde bütün kıta içerisinde nüfus, ekonomik ve gelişmişlik düzeye göre bölgesel alanda özellikle nüfus ve ekonomik gücü bakımından etkin olan bazı ülkeleri de ayrıca inceleme konusu yaptık. Kıtaların genel tablosu yanında ön plana çıkan ülkelerin durumunun da inceleme konusu yapılması tablonun çok daha somut olarak incelememizi ve fikir edinmemizi sağlayacaktır.

Tablo-2: AMERİKA KITASI BÖLGELERİ, CEZAEVİ NÜFUSU/2020

Amerika Bölgesi	Kıtası	Tutuklu/Hükümlü/2015	Tutuklu/Hükümlü/2020	Nüfus/milyon
Orta Amerika		368 054	342 356	166,614 Milyon
Güney Amerika		1 036 812	1 217 960	413,887 M
Kuzey Amerika		2 255 210	2 298 272	353,56 M
Karaisler		120 479	106 438	43 M
Toplam		3 750 573	3,968,683	977 061 M

Kaynak: <https://www.prisonstudies.org/map/northern-america>, <https://www.prisonstudies.org/map/south-america>

Amerika kıtasının toplam nüfusu yaklaşık 977 milyondur. Kıtanın cezaevi nüfusu ise dünyadaki cezaevi nüfusunun % 35,9'unu oluşturuyor. 2015 yılında Kıta bölgesinde 3,7 milyon, 2020 yılında ise yaklaşık 220 bin artışla 3,9 milyona yükselmiş. Kıtadaki cezaevi nüfusunda 2,2 milyonu ABD'de 755 bini Brezilya'da bulunuyor. Yani iki ülkenin toplam cezaevi nüfusu 2,950 000 bin olup katının % 74'ünü oluşturuyor.

Amerika kıtasını dört bölge üzerinde değerlendireceğiz. Amerika kıtasının yoğunluğu özellikle Güney Amerika dediğimiz bölgeyi oluşturur. Dünyadaki cezaevi nüfusunun önemli bir kesimi Amerika kıtasına bulunuyor. Ayrıca kıta genelindeki cezaevlerinin mevcut durumunun daha sağlıklı yorumlanabilmesi için hem Güney'de Brezilya, Arjantin, Kolombiya ve Venezuela'daki durumun özetlenmesine hem de Kuzey'de Kanada ve özellikle dünya küresel sistemin merkez üssü olan ABD'nin durumunun nispet daha geniş bir incelenmesine ihtiyaç var.

Tablo-3: ASYA KITASI BÖLGELERİ, CEZAEVİ NÜFUSU

Asya Kıtasal Bölgeler	Tutuklu/Hükümlü Sayısı/2015	Tutuklu/Hükümlü Sayısı/2020	Nüfus
-----------------------	-----------------------------	-----------------------------	-------

Batı Asya-Ortadoğu Körfez	123 607	126 163	142,99milyon
Orta Asya	134 847	133 214	65,8milyon
Güney Orta Asya	750 900	929 925	1, 551 Milyar
Güney Doğu Asya	881 734	727 579	624,611 Milyon
Doğu Asya	1 789 661	2 533 650	1 602 406 Milyar
Toplam	3 720 752 Milyon	4 449 881	3 986 807 Milyar
Kaynak: http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All			

Asya kıtası dünya nüfusunun yaklaşık % 71'ine eşittir. Cezaevi nüfusu bakımından ise % 37,8'ini oluşturuyor. 2000 yılından bu yana Asya'da cezaevi nüfusunun değişmesi kıtanın farklı bölgeleri arasında büyük farklılıklar gösteriyor. Örneğin Güney Doğu Asya ve Batı Asya'daki (Orta Doğu) toplamlar % 75 artarken, Orta Asya'daki toplam% 31 oranında azalmıştır. Çin ve Hindistan, yüksek ulusal nüfuslarıyla birlikte, genel Asya hapishanesi nüfusunu güçlü bir şekilde etkilemektedir. Çin'deki cezaevi nüfusu farklı hesaplanıyor. Örneğin 2018 yılı verilerine göre 650 bin kişi mahkemeye çıkmayı beklediği için söz konusu sayılar içerisinde verilmiyor ancak biz bu rakamları Çin'deki hükümlü/tutuklu sayıları arasında verdik.

Asya kıtasındaki ülkelerin verilerinde nispeten sorun olduğunu söylememiz mümkün. Bazı ülkelerin verileri 2013 yılına bazı ülkelerin verileri 2020 yılına aittir. Bu nedenle sürekli değişim halinde olan cezaevi nüfusunun beklide tespitinde en sorunlu bölge Asya kıtasının bazı bölgeleridir. Orta Asya bu bölgelerden biri olduğunu söylemek mümkün. Bütün bu eksikliklere rağmen Birleşmiş Milletlere bağlı kurumlar Asya kıtasının geneli bakımından ciddi sonuçlar elde etmiş bulunuyorlar.

Asya kıtası hem nüfus yoğunluğu hem de tutuklu/hükümlü yoğunluğu bakımından dünyanın ön plana çıkan bölgesidir. Japonya ve Güney Kore gibi gelişmiş ülkeler, Çin ve Hindistan, Malezya, Endonezya, Vietnam gibi hızla gelişmekte olan ülkeler bulunuyor, Pakistan, Bangladeş gibi nüfus yoğunluğu fazla ama nispeten yoksul ülkeler Asya kıtasındadır. Sadece Çin'in ve Hindistan'ın nüfusu, dünya nüfusunun yaklaşık % 40'ına denk geliyor. Asya kıtasında almış olduğumuz bu dört ülke sadece Asya'nın değil esasen dünyanın geleceğini belirlerlerken, her ülkenin siyasal ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri veya gelişme eğilimleri toplumsal farklılaşmayı da yaratmaktadır.

Toplumsal ve ekonomik farklılaşma aynı zamanda hukuksal alanın gelişmesi ve bu alanda bir kısım sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Doğal olarak Japon ve Güney Kore gibi ülkelerin ekonomik gelişme eğilimlerinin siyasal alandaki istikrarı sağlamada, hukuksal ve toplumsal yaşama belirli bir düzen getirirken, Çin ve Hindistan gibi hızla gelişmekte ülkelerde

ise hukuksal ve toplumsal gelişme alanlarda önemli sorunların varlığı ceza ve cezaevi politikalarını da doğrudan etkilemektedir. Gelişmiş Japonya ve Güney Kore’de genel nüfusun cezaevlerindeki oranı düşük olmasına rağmen, Hindistan ve Çin gibi hızla gelişmekte olan ülkelerin cezaevi nüfusunun ulusal nüfusa oranı daha yüksektir.

Tablo-4: AVRUPA KITASI BÖLGELERİ, CEZAEVİ NÜFUSU/2015-2020

Avrupa Kıta Bölgeleri	Cezaevi Nüfusu/2015	Cezaevi Nüfusu/2020	Bölge Nüfusu
Kuzey Avrupa	130 431	124 700	102, 796 M
Güney Avrupa	172 816	166 801	157,182 Milyon
Batı Avrupa	163 674	155 994	191,218 Milyon
Orta-Doğu Avrupa	266 752	185 838	140,430 Milyon
Toplam	788 377	651 169	
Avrupa-Asya(Avrasya)	916.674	847 909	239.13 Milyon
Genel Toplam	1 705 051	1 497 078	826 762 Milyon
<i>Kaynak:</i> http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All			

Avrupa/Asya(Avrasya) Bölgesi: Rusya, Türkiye, Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan ve Beyaz Rusya gibi ülkeler) dahil olmak Avrupa sınırları dahilinde bulunan bütün ülkelerin toplam nüfusu dünya nüfusunun yaklaşık % 12,2’sini, cezaevi nüfusunun ise % 16,5’ini oluşturuyor. Avrasya bölgesinde 2015 yılı verilerine göre 916 bin, 2010 yılı verilerine göre 847 bin cezaevi nüfusu bulunuyor. Avrupa kapsamına dahil edilen bu 6 ülke aynı zamanda Avrupa genelindeki hükümlü/tutukluların % 56,6’sını oluşturuyor.

Avrupa Kıtası coğrafik olarak İskandinavya ülkelerinden başlayarak Avrasya ve Rusya’nın tamamını kapsayan bir alanı oluşturuyor. Sınırları geniş olmasına rağmen Avrupa’nın nüfusu birçok kıtanın nüfusunun çok gerisindedir. Avrupa kıtasının kendi içerisinde önemli bir farklılığı bulunuyor. Batı Avrupa ile Rusya’yı da kapsayan Avrasya’nın cezaevlerinin durumu arasında çok önemli farklılıklar bulunuyor. Bunun hiç şüphesiz ki tarihsel-toplumsal değerlerle ekonomik ve kültürel gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Rusya merkezli Avrasya bölgesinin Avrupa içerisinde değerlendirilirken tarihsel ve kültürel değerler bakımından Asya’tik olarak değerlendirilmesi mümkün.

Tablo-5: AFRIKA KITASI BÖLGELERİ, CEZAEVİ NÜFUSU

Afrika Bölgeleri	Tutuklu/Hükümlü Sayısı	Nüfus
Doğu Afrika	163 297	343.146 m
Kuzey Afrika	314 730	212. 341 m

Orta Afrika	97 728	147,617m
Güney Afrika	523 494	62,59 m
Toplam	1 069 249	709.363
Kaynak: https://www.prisonstudies.org/map/africa		

7

Afrika kıtası dört bölgeden oluşuyor. Nüfus yoğunluğu bakımından en büyük alan Doğu Afrika ve ikinci sırada ise Orta Afrika geliyor. Ancak cezaevi nüfusu bakımından ise Güney Afrika ön plana çıkıyor. Afrika kıtası, dünya cezaevi nüfusunun yaklaşık % 6,1'ini oluşturuyor.

3. HÜKÜMLÜ-TUTUKLU SAYISININ EN FAZLA OLDUĞU ÜLKELER

Cezaevleri ile hukuk ve hukuksal değerler arasında önemli bir ilişki bulunuyor. Cezaevinde bulunan her birey hukuki bir yargılanmadan geçmiştir. Hukukun objektif kriterlerine uygun yargılanmaların yapılması sorunun bir yanını oluştururken aynı zamanda cezaevinde bulunan insanların yaşamsal hakları da hukuksal değerler arasında yer alır. Birinci bölümde belirtildiği üzere cezaevinde bulunan kişilerin, hukuksal yargılanmanın tamamlanmasından sonra da hukuksal hakları vardır ve bunları kendine özgün koşullarda kullanma hakkına sahiptir. Örneğin cezaevinde bulunan bir kişinin kaldığı ortam ve yasalar çerçevesinde belirtilen haklarını kullanıp kullanmaması bir hak ihlali olarak ele alındığında karşımıza hukuksal değerlerin aşınması çıkar.

Hukukun temel özelliklerinden biri de hukuk sosyolojisinin özellikle tutuklu ve hükümlülerin cezaevindeki durumları bakımından doğru analiz edilmesi için kullanılması gerekir. Cezaevlerinde bulunan insanların ekonomik durumları, sosyal yaşam tarzları, kültürel değerleri ve hatta eğitim düzeylerinin çok yönlü analiz ederek cezaevi yaşamlarının daha pozitif koşullarda sürdürülmesi için olanakların yaratılması gündeme gelir. Bu sorunların tamamı hukuki meselelerdir. Cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin 'hukuki durumları' sadece mahkemede devam eden cezai duruşmalar olmayıp, ceza aldıktan ve Yargıtay'dan onaylanıp kesinleştikten sonra da devam eder. Örneğin cezaevlerinin aşırı yoğunluğu, 5 kişilik bir koğuşta 15 kişinin kalması bir hak ihlalidir. Cezaevinde medyatik araçları izleyememesi, verilen hakların kullandırılmaması hukuk ihlali olarak ele alınabilir.

Ülkelerin nüfus yoğunluğu, ekonomik gelişmişlik düzeyi, cezaevlerinin sayısal oranları, tutuklu ve hükümlü sayıları, cezaevlerinin durumu hakkında bize objektif yorum yapma veya bir fikir oluşturma olanağı verir. Gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan veya geri kalmış ülkelerdeki cezaevleri sorunu doğrudan bireyin hukuki haklarını kullanmasında da bir kısım önemli farklılıklar görülüyor.

7

Tablo-6: HÜKÜMLÜ-TUTUKLU SAYISININ EN FAZLA OLDUĞU İLK ON ÜLKE

Ülkeler	Nüfus	Hükümlü-tutuklu Sayısı	Cezaevi Sayısı	Yüz bin kişiye düşen tutuklu sayısı	GSMH	Kişi Başına Düşen GSMH/Bin Dolar
ABD	326 766 748	2 121 600	4574	690	19,390,604	62,152
Çin	1 415 045 928	1 700 00	670	119	12.237.700	10,088
Rusya	143 964 709	519 618	961	410	1,577,524	11,947
Brezilya	210 867 954	773 151	1149	323	2,055,506	10,224
Hindistan	1 354 051 854	466 084	1401	33	2,597,491	2,135
Tayland	69 183 173	371 461	144	471	455,221	6,992
Türkiye	81 916 871	286 000	384	294	851,102	11,114
Endonezya	266 794 980	269 062	464	86	1,015,539	4,052
İran	82 011 735	240 000	253	287	455,221	5,086
Filipinler	109 581 078	215 000				
Meksika	130 759 074	198 365	389	204	1,149,919	9,723

Kaynak:<http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>,
http://www.prisonstudies.org/highest-http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.phpto-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All,
[https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal))

Dünya’da en çok hükümlü-tutuklu bulunduran 10 ülkenin ABD, Brezilya ve Meksika Amerika kıtasında, Çin, Hindistan, Rusya, Tayland, Endonezya, Türkiye ve İran, Asya kıtasında bulunuyor. İlk on ülke arasında Avrupa ve Afrika kıtasında her hangi bir ülke bulunmuyor. 2015 yılı verilerine göre dünya’da bulunan 10,5 milyon olan tutuklu-hükümlü sayısının 6,9 milyonu yani % 69’u bu ülkelerde bulunuyor.

Dikkat edildiğinde ABD hariç diğer 9 ülke daha çok gelişmekte olan ülkelerdir. ABD, ekonomik ve teknolojik olarak dünyanın en gelişmiş ülkesi olmasına rağmen suç oranlarının en fazla olduğu ülke olarak ön plana çıkıyor. ABD’nin GSMH 19 trilyon dolar olup kişi başına düşen GSMH ise 62 bin dolardır. ABD’nin 326 milyon nüfusa karşılık 4547 cezaevinde 2,2 milyonun üzerinde hükümlü-tutuklu bulunuyor. ABD’de her yüz bin kişiye düşen 690 tutuklu-hükümlü oranıyla hem dünyanın önde gelen tek ülkesidir hem de en fazla cezaevine ülkelerden biridir. Ayrıca değineceğimiz gibi gelişmiş küresel kapitalist ülkelerin aksine ABD’de suç oranlarındaki artışların oldukça yüksek olması ve daha çok gelişmekte

olan Asyatik ülkelerle aynı kategoride bulunması, ABD'nin kuruluş sürecinden beri devam eden tarihsel, ekonomik, politik ve kültürel yapısıyla ilgilidir. ABD, küresel dünya kapitalist sisteminin ekonomik ve askeri gücünü elinde bulundurmasına rağmen burjuva demokratik değerler bakımından toplumun ekonomik ve sosyal haklarının güvenceye alınmadığı ülkelerden biridir. Aynı şekilde nüfusun % 80'i tarihsel olarak göçmen kökenli olup bu akışkanlık sürekli bir şekilde devam etmektedir. Göçmen kökenlilerin karşı karşıya kaldığı ekonomik ve sosyal sorunların devasa boyutta devam etmesi, ülke içerisinde sisteme egemen olan Avrupalılara karşılık Afrikalıların ve Asyalıların sürekli dışlanması, çatışmaların süreklileşmesine ve buna paralel olarak suç oranlarının artmasına yol açmaktadır. Toplumsal gruplar arasındaki farklılık ve ortaya çıkan çatışma 'yasal' olarak tanımlanan kavramlar içerisinde suç oranlarının artmasına yol açtığını söylemek mümkün. Ayrıca uyuşturucu ticaretinde olduğu gibi 'mafya' olarak tanımlanabilen grupların yoğunluğu, suç oranların artmasında bir başka önemli faktör olarak ön plana çıkıyor.

1,4 milyar nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin'de 1,7 milyon hükümlü bulunuyor. Mevcut rakamların içerisinde tutukluların sayısal oranını kapsamıyor. Çin'de yaklaşık 650 kişi de yargılanma aşamasında bulunuyor. Böylelikle aslında Çin de yaklaşık 2,3 milyon kişi cezaevlerinde bulunuyor. Çin, gelişmekte olan bir ülke olmasının çok ötesinde dünya ekonomisi üzerinde ciddi bir hâkimiyet kurmaya başlamış bulunuyor. 12 trilyon dolar ile dünyanın ikinci büyük ekonomik gücüdür ve kişi başına düşen GSMH ise 10 bin dolardır. Çin'de her yüz bin kişiye düşen hükümlü sayısı 119 olup, 670 cezaevi bulunuyor.⁸ Çin'in nüfus yoğunluğuna bakıldığında diğer ülkelerle kıyaslandığında hükümlü sayısı tahmin edilenin altında görünüyor. Daha önce açıkladığımız gibi bu durum yanıltıcı olmamalıdır. Çünkü hem tutuklu sayısı bilinmemekte hem de hukuk sistemi, yargılama usulleri, cezaevlerinin iç durumu hakkında Birleşmiş Milletler ve diğer uluslar arası kuruluşların elinde henüz somut değerlendirme yapılabilecek düzeyde bilgi bulunmamaktadır. Ancak Çin'in yönetsel anlayışı nedeniyle belirli alanlarda suç oranlarının düşük olması son derece normal görünüyor. 2000'li yıllara kadar özel mülkiyetin ve bireysel ticaretin özellikle kısıtlı olması, büyük şirketlerin önemli bir kesiminin devlet kontrolünde olması, ticari iflas ve dolandırıcılık gibi davalarının ya da işçi-işveren uyuşmazlık davalarının yok denecek kadar az olduğu görülür. Halen günümüzde dahi mahkemelerde ticari ilişkiler merkezli davalar, en az görülen davalar arasındadır.

Çin'in diğer ülkelerden farklı olarak hükümlülerin ve tutukluların çalışma kamplarında devletin ihtiyaç duyduğu alanlarda çok yoğun olarak çalıştırıldıkları biliniyor. 2000 yılından itibaren, Çin cezaevlerinde bulunan hükümlülerin küresel ticari şirketler için çok önemli iş gücü kaynağı olarak kullanılmaktadır. Örneğin Hangzhou Z-shine industrial Co, dünya çapında birçok ülkeye ihracat yapan büyük bir giyim üreticisidir. Şirketini web sitesinde belirttiği üzere giysilerini üretmek için Çin'deki 38 hapisanedeki 40.000'den fazla mahkûmdan yararlandığı belirtiliyor. Sitedeki açıklamada "hapisane sisteminin hazır giyim

⁸ <http://factsanddetails.com/china/cat8/sub50/item1646.html>

fabrikalarıyla çalışabilir ve büyük siparişleri bize atayabilirsiniz. Siparişlerinizi düşük işlem ücretleri, yüksek kaliteli ürünler ve yüksek verimlilikle tamamlayabileceğiz!” Zhejiang Eyaleti, Şangay Şehri, Liaoning Eyaleti ve Heilongjiang Eyaletindeki hapisanelerinin doğrudan mal üretmek için küresel şirketlerle çalıştığına dair çok sayıda rapor bulunuyor.⁹

Dünyanın en geniş yüzölçümüne sahip olan Rusya'nın nüfusu 144 milyon ve buna karşılık 682 bin hükümlü-tutuklu bulunuyor ve her yüz bin kişiye 410 tutuklu-hükümlü ve 961 cezaevi bulunuyor. Hindistan, Rusya ve Brezilya gibi dünya ekonomisi üzerinde etkiye bulunan gelişmekte olan ülkeler olarak cezaevleri konusunda da dikkat çekici bir konumda bulunuyorlar. Dünyada en çok hükümlü-tutuklu bulunduran ilk beş içinde yer almalarının bir yönü nüfus yoğunluğu, büyük bir coğrafyaya sahip olmalarıdır. Bunun önemli bir başka faktörü de gelişmekte olan ülkeler içerisinde küresel kapitalist sistemin bu ülke hakları üzerinde yarattığı ekonomik, sosyal ve politik yansımalarıdır. Özellikle Hindistan ve Brezilya'nın küresel dünya sistemiyle kurduğu ticari ilişkilerin geliştirilmesine paralel olarak ekonomik ve toplumsal alanda ortaya çıkan krizlerin insanların bireysel yaşamlarını ciddi oranda etkilediği ve toplum içerisinde 'suç' oranlarının artışında bir faktör haline geldiği görülüyor.

Taylan, Endonezya, Meksika, İran ve Türkiye gibi devletlerde cezaevleri politik ve sosyal yaşamı çok ciddi oranda etkileyen önemli bir faktör olarak ön plana çıkıyor. Özellikle Türkiye, İran ve Meksika gibi ülkelerde ekonomik ve politik krizin sosyal yaşamda yarattığı olumsuz etkiler hem hukuk sistemini zorlamakta hem de cezaevlerinin toplumsal bir sorun olarak güncel bir duruma gelmesine yol açmaktadır. Bu üç ülke gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bulunmalarına ve bölgesel ekonomiler üzerinde etkiye bulunmalarına rağmen içte oluşan politik sorunların hukuksal krizlerin cezaevleri politikasını çok daha fazla etkilediği tespit edilmiş durumda. Bu nedenle, bu üç ülkenin ortak özelliklerinden birinin de cezaevleri yapımında ve tutuklu-hükümlü sayısında çok kapsalı artışların olmasıdır. Türkiye'nin özgün durumunu ayrı bir bölüm olarak değerlendirilecektir. Ancak mevcut veriler dikkate alındığında, 2016 yılında 349 cezaeviyle dünyanın 8.sirasında bulunuyor.¹⁰ Türkiye için ayrıca belirtmek gerekir ki, 2018 yılı verilerine göre cezaevinde bulunan hükümlü-tutuklu sayısı yaklaşık 280 bindir. Bir başka ifadeyle dünyada en fazla tutuklu ve hükümlünün bulunduğu 6.ülkedir. İlk 10 ülkeyi baz aldığımızda nüfus oranına bağlı olarak her yüz bin kişide 294 tutuklu-hükümlü sayısı ile Türkiye dünyanın 5.ülkesidir. Bu sadece özgür süreçlere bağlı olmayıp 1960'lerden bu yana geçerli bir durumu ifade ediyor.

4. GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ TUTUKLULARIN VE HÜKÜMLÜLERİN DURUMU

Ülkelerin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel gelişme eğilimleriyle cezaevlerinde bulunan

⁹ https://www.theepochtimes.com/new-report-reveals-breadth-of-chinese-regimes-prison-slave-labor-economy_2495201.html

¹⁰ <http://www.sgb.adalet.gov.tr/raporlar/2017-yili-adalet-bakanligi-faaliyet-raporu.pdf>

hükümlü-tutuklu oranları arasında doğrudan ya da dolaylı bir bağ bulunduğunu sık sık vurguluyoruz. Burada sadece ülkelerin ekonomik gelişme düzeyleri değil, aynı zamanda bu gelişmenin sosyal, politik ve kültürel alana yansımaları önemlidir. Bu nedenle gelişmişlik kavramını çok yönlü ele alınmalı ve toplumsal karşılığı mutlak bir şekilde tespit edilmelidir. Küresel kapitalist sistemin gelişmiş ülkelerinde, cezaevleri bir sorun olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı sorunların çok gerisinde olduğu görülüyor. Gelişmiş ülkelerin coğrafik durumu, nüfus yoğunluğu, eğitim düzeyi, toplumun sosyal katmanların bilinç durumu aynı zamanda cezaevlerindeki pozisyonu etkilemektedir. Örneğin Türkiye’de aylık olarak tutuklu-hükümlü için ayrılan iade bedeli 21 dolarken İsviçre’de 385 dolar. Norveç’te 354 ve İsveç’te 348 dolardır. Bu kısa bilgi dahi tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerindeki pozisyonu hakkında bize bir bilgi vermektedir. Gelişmiş ülkelerde cezaevinde kalmış birinin çıktıktan sonra tekrar suç işleme oranı ciddi oranda düşerken, Türkiye, İran, Tayvan ve Meksika gibi ülkelerde ise bu oran çok daha yüksektir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde cezaevinde bulunan kişilerin daha sonraki sosyal yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürmek için gerekli destek sunulurken, gelişmekte olan ülkelere ise tersine tutuklu-hükümlü olarak bilinen kişilerin toplumsal yaşamda devlet tarafından dahi dışlanmakta, ötekileştirilmekte, kendisine, ailesine ve topluma karşı yabancılaştırılmaktadır.

Tablo-7: GELİŞMİŞ ÜLKELERDE TUTUKLU-HÜKÜMLÜLERİN SAYISAL ORANLARI

Ülkeler	Nüfus	Tutuklu-hükümlü sayısı	Kişi başına düşen GSMH	Yıllar GSMH	Cezaevi sayısı	Yüz bin kişiye düşen tutuklu hükümlü sayısı
Japonya	126 942 000	56 805	40,849	4,872,137	188	48
Almanya	82 162 000	75 793	50,842	3,677,439	183	76
İngiltere	58 137 613	86 193	44,177	2,622,434	115	148
Fransa	66 661 621	66 678	44,934	2,582,501	186	101
İtalya	60 665 551	53 623	35,914	1,934,798	191	92
Kanada	36 503 090	41 145	48,466	1,653,043	230	113
Güney Kore	50 090 079	55 198	32,775	1,530,751	53	101
Avustralya	23 860 100	41 127	59,655	1,323,421	111	196
İspanya	46 438	64 017	32,559	1,311,320	71	133

	422					
Hollanda	17 590 381	9 002	52,941	826,200	14	59
İsviçre	8 325 194	6 884	86,835	678,887	114	81
İsveç	9 851 017	5 570	58,345	538,040	79	57
Belçika	11 289 853	12 841	49,272	492,681	38	90
Avusturya	8 820 986	8 290	53,764	416,596	27	94
Norveç	5 213 985	4 094	82,711	398,832	54	74
İsrail	8 747 000	19 145	42,115	350,851	30	236

Kaynak: <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php>,
http://www.prisonstudies.org/highest-http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.phpto-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All,
[https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal))

Küresel dünya kapitalist sisteminde ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile cezaevleri ve hükümlü-tutuklu sayısal oranları arasında bir farklılığın olduğu görülüyor. Ülkenin gelişmişlik düzeyinin sadece ekonomik güce indirgenmesi bizi yanıltıcı sonuçlara götüreceği açıktır. Gelişmişlik kavramı ekonomik olmak kadar tarihsel alanda sosyolojik-politik, eğitim ve kültürel gelişme eğilimiyle birlikte ele alındığından bir anlam ifade eder. Bu bakımdan kişi başına düşen milli gelire göre yapılacak bir tanımlama bizi ciddi yanıltıcı sonuçlara götürür. Örneğin kişi başına düşen GSMH bakımından dünyanın en yüksek olduğu ülkelerden birkaç olan Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Bahriyen gibi Ortadoğu devletlerin 'gelişmiş' ülkeler kategorisinde görülmesi gerekir.

Ülkelerin kişi başına düşen GSMH yüksek olması hiç şüphesiz ki tek başına bir ölçüt olmaz. Ülkenin ekonomik gelişme düzeyiyle toplumun sahip olduğu hukuksal ve demokratik değerler birbirini tamamladığında önem kazanır. Bir ülkede oturmuş ve işleyen hukuksal normlarına, eğitimdeki gelişmişlik düzeyine, sosyal hakların kullanılmasına bağlı olarak ülkenin güçlü bir ekonomiye sahip olması ve kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hâsılanın yüksek oluşu suç oranlarının düşmesinde önemli bir etki yarattığı görülüyor. Bu bakımdan özellikle Avrupa'daki ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde suç oranlarının düşük olması ya da düşme eğiliminde olması bir tesadüf değildir.

Japonya, dünyanın üçüncü büyük ekonomisine sahip bulunuyor. Almanya dördüncü, İngiltere beşinci, Fransa altıncı, Güney Kore on ikinci, İsrail ise otuz birinci sırada bulunuyor. Japonya ve Güney Kore, Asya kıtasının önden gelen gelişmiş ülkeleri olarak biliniyor. Amerika kıtasında Kanada, Okyanus bölgesinde Avustralya, Ortadoğu'da ise İsrail gelişmiş ülkeler

olarak bilinir. Tabloda verdiğimiz diğer ülkelerin tamamı ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitimsel alanda Avrupa kıtasını oluşturmaktadırlar. Bu ülkelerin birçoğu nüfus ve coğrafik olarak dünyanın küçük ülkeleridirler ancak ekonomik-politik olarak dünya siyasetinde belirli etkileri bulunmaktadır. Hollanda, İsveç, Finlandiya, İsviçre, Belçika gibi devletler bunlara örnek olarak verilebilir.

Japonya'nın nüfusu yaklaşık 127 milyon olup toplam tutuklu-hükümlü sayısı 56 805 olup, cezaevi sayısı 188 ve her yüz bin kişiye düşen tutuklu-hükümlü sayısal oranı 48'dir. Dünyanın gelişmiş küresel ekonomileri içerisinde en az oranı oluşturuyor. Güney Kore ise 50 milyon nüfusa karşılık 32 775 hükümlü-tutuklu bulunuyor. ve yüz bin kişiye düşen tutuklu sayısı ise 101 olarak verilmiş. Yüz ölçüm olarak dünyanın önemli ülkelerinden biri olan Kanada'nın nüfusu 36 milyon olup, hükümlü-tutuklu sayısı ise 41 145 olarak verilmiş ayrıca 230 cezaevi ve her yüz bin kişiye düşen tutuklu-hükümlü sayısı ise 113 olarak belirtilmiş.

Dünyanın dördüncü büyük ekonomisine sahip olan Almanya'nın 82 Milyon nüfusuna karşılık 186 cezaevinde yaklaşık 76 bin tutuklu-hükümlü bulunuyor. Almanya'nın kişi başına düşen GSMH 50,8 bin dolar olup her yüz bin kişiye düşen tutuklu ve hükümlü sayısı da ise 76'dır. Japonya'dan sonra dünya ekonomisi içinde en güçlü ülke olup tutuklu-hükümlü sayısının en düşük olan ikinci ülkedir.

İngiltere'nin 59 milyon nüfusa karşılık 115 cezaevi ve 86 193 tutukluya sahip. Kişi başına düşen GSMH 44 bin dolar ve her yüz bin kişiye düşen hükümlü-tutuklu sayısı ise yaklaşık olarak 148'dir.

Fransa'nın 67 milyon nüfusa sahip Fransa'da 186 cezaevi ve 66 bin tutuklu-hükümlü bulunuyor. Aynı şekilde GSMH 44,9 bin dolar olup 100 bin kişiye düşen tutuklu sayısı ise 101 civarındadır. Dünya ekonomisinin yedinci sırasında bulunan İtalya, 60,6 milyon nüfusa sahip olan İtalya'nın 191 cezaevinde 53,6 bin tutuklu ve hükümlü var.

Norveç'te kişi başına düşen GSMH 82,7 bin dolarken 100 bin kişiye düşen tutuklu sayısı ise 70,3 civarındadır. GSMH 44,1 bin dolar olan İngiltere'de 100 bin kişiye düşen tutuklu sayısı nispeten yüksektir ve tahminen 148,3 bin dolar civarındadır. Kişi başına düşen GSMH 82,7 bin dolar olan Norveç'te 100 bin kişiye düşen tutuklu-hükümlü sayısı ise 70,3'tür. GSMH 86,8 olan İsviçre'de 100 bin kişiye düşen tutuklu-hükümlü sayısı ise 82,7'dir. Hollanda'da GSMH 55,1 bin dolarken 100 bin kişiye düşen tutuklu-hükümlü sayısı ise 53'tür.

Küresel dünya sisteminin merkezi olan Avrupa'daki gelişmiş ülkelerde suç oranlarının düşük olması ya da düşme eğiliminde olması bir tesadüf değildir. Bir yandan Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, İsveç, İsviçre, Hollanda Finlandiya, Danimarka gibi GSMH oranları yüksek olan devletlerde suç oranlarındaki düşme eğilimi, diğer yandan Rusya, Polonya ve Türkiye gibi GSMH düşük olan ülkelerde ise tersine suç oranlarında sürekli bir artış dikkat çekiyor.

5. TÜRKİYE'DE CEZAEVLERİ

Türkiye'nin hemen her döneminde cezaevleri hem toplumun hem de iktidarların gündemine gelen bir alan olarak tanımlanabilir. Özellikle ülke içi politik kriz ve çatışmalar döneminde cezaevleri sadece Türkiye'nin değil aynı zamanda uluslararası ilişkilerde ve özellikle AB içerisinde ciddi bir sorun haline gelmiştir.

Tutukluların ve hükümlülerin sayısal oranlarının artması ile cezaevlerin sayısal artış arasında doğrudan bir bağ var. Sayısal verilere bakıldığında Türkiye nüfusunun nerdeyse yarısına yakını bir biçimiyle adliyelerde-mahkemelerde davalara müdahil olmuşlardır. Cezaevlerinin hangi il veya ilçe sınırları içerisinde yapılacağı dahi ciddi bir rekabet konusu olabilmektedir. 'Bacası olmayan fabrika' olarak tanımlanan cezaevlerinin yapılmasının yaygınlaştırılması 'ekonomik' bir yatırım olarak algılanmaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde cezaevlerinin sayısal artışı geçmişten beri devam eden politik rekabet ve çatışmalar başta olmak üzere toplumun farklı sosyal katmanlarının karşı karşıya kaldığı sorunların ciddiyetini yansıtmaktadır. Ne dünyanın bir başka ülkesinde ne de Türkiye'de cezaevleri sayısındaki artışlar gelişmişlik belirtisi olarak ele alınmaz tersine az gelişmiş toplumların ve devletlerin sosyal, kültürel ve politik alandaki krizlerini yansıtmaktadır.

Türkiye'de yapılan cezaevleri sadece 'suçlunun' cezasını çekme yeri olarak görülmemekte esasen toplumun karşı karşıya kaldığı sorunların ciddiyetini ve iktidar gücünün otoritesini kurdurma savaşının bir alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle dünya genelinde karşılaştırıldığında Türkiye'deki cezaevlerinde sisteme muhalif olan kesimlerin yoğunluklu olarak bulunması, bu alanların devlete karşı politik duruş merkezi olarak da ön plana çıkmasını sağladı.

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu politik ve toplumsal sorunlar nedeniyle cezaevinde bulunanlar 'politik ve adli' tutuklular olarak iki kategoriden sınıflandırılmaktadırlar. Devlet genelde 'terörist' dediği ama uluslararası kamuoyunda 'politik' olarak tanımlanan tutukluların ve hükümlülerin sayısal oranları diğer ülkelerle kıyaslandığında oldukça yüksektir. Dünya genelinde 'politik' tutsakların en çok olduğu ülkelerin belki de ilk sırasında Türkiye gelmektedir.

Devlet, cezaevlerinde özellikle 'politik' kimlikli tutuklular/hükümlüler üzerinde mutlak bir hâkimiyet kurmayı hedefliyor. Cezaevlerinin sürekli bir çatışma alanı haline gelmesinin arka planında, bütünüyle politik düşünceleri ve eylemleri nedeniyle tutuklanan kişilerin üzerinde tam bir kontrol sağlama stratejisi bulunuyor. Böylelikle sistemle çatışma haline olup tutuklanan insanların politik olarak teslim alınması ve kişilik olarak biat etmesi amaçlanıyor. Bu nedenle devletin gücünü göstermek istediği cezaevlerinde 'çatışma' nerdeyse gündelik

yaşamın bir parçası haline geldiğini söyleyebiliriz. Devletin tutukluları/hükümlüleri ‘ıslah’ etmek için oluşturduğu eylem planları ‘politik’ kimlikli tutuklular üzerindeki beklenen etkili yaratmazken, ‘adli’ olarak tanımlanan tutuklu ve hükümlüler için tersine çok ciddi bir etki yaratmaktadır. Böylelikle cezaevleri, bireyi ‘ıslah’ olarak tanımlanan değiştirme ve dönüştürmeyi sağlamıyor tam tersine tutuklunun bağımsız kişiliğini bütünüyle teslim alınıp itaat etmesi sağlanmaya çalışılıyor.

Hem cezaevlerindeki hem de tutuklu/hükümlü sayısındaki artış toplumdaki politik, sosyal, ekonomik gibi çok yönlü krizlerin dışı vurumu olarak tanımlayabiliriz. Ceza sistemi bakımından da suç kavramının hukuksal, politik ve toplumsal bakımından çok yönlü bir analize ihtiyaç olduğu açıktır. Çünkü ceza sisteminin politik arka planıyla ülkenin karşı karşıya olduğu sosyo-politik sorunlar arasında doğrudan bir bağ var. Cezaevlerinde bulunan politik tutukluların/hükümlülerin birçoğunun aslında TCK’nun ilgili maddelerinde dönemsel yorumundan kaynaklanıyor. Ancak Türkiye’nin karşı karşıya olduğu yapısal sorunları daha objektif değerlendirebilmek için somut veriler üzerinde bir çalışmaya ihtiyaç var. Bu nedenle özellikle rakamların dilini kullanarak bir kısım çıkarsamalar yapmanın yararları olacaktır.

Nüfus yoğunluğu dikkate alındığından dünyada cezaevi sayısının en yüksek olduğu birkaç ülkeden biri Türkiye’dir. Uluslararası kurumların yapmış olduğu araştırmalarda, cezaevi inşaatlarının devam ettiği ülkelerden birinci sıradayız. Cezaevlerinin yoğunluklu olarak yapılmasının esas nedeni Türkiye’nin karşı karşıya olduğu, ekonomik, politik ve sosyal sorunlardır. Cezaevlerinde artan nüfus yoğunluğu aynı zamanda istikrarsızlığı çok yönlü boyutları bakımından bize bir fikir veriyor. Bu nedenle hemen her yıl yapılan bütçe planlamalarında cezaevleri için yüksek düzeyde ödenek ayrılması bir tesadüf değildir. Devletin izlediği önemli politik kararlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Ekonomik krizlerin yoğunlaştığı dönemlerde dahi cezaevleri inşaatı için hiçbir kısıtlanmaya gidilmemiş olması, sisteme muhalif toplumsal dinamiklerin potansiyeli ve harekete geçme gücü bakımından bize bir fikir veriyor. Devletin tek tip bir cezaevi değil, farklı suç kategorilerine göre hükümlülerin/tutukluların tutulduğu başına hemen her harfin kullanıldığı cezaevlerinin yapmış olması ve yapılmaya devam edilmesi, devletin derin stratejilerinden biri olup devletin gücünü topluma dikte ettirip kabul ettirme politikasıdır.

Tablo-8: HARFLERİN BİTTİĞİ CEZAEVLERİ TİPLERİ VE TUTUKLU/HÜKÜMLÜ SAYISI

CEZA İNFAZ KURUMU TİPİ	SAYISI	KAPASİTE	
A tipi ceza infaz kurumları	4	302	
A1 tipi ceza infaz kurumları	2	110	
A2 tipi ceza infaz kurumları	9	396	

A3 tipi ceza infaz kurumları	19	1.315	
Açık ceza infaz kurumları	70	36.252	
B tipi ceza infaz kurumları	8	504	
C tipi ceza infaz kurumları	2	322	
Çocuk kapalı ceza infaz kurumları	6	1.872	
Çocuk eğitimevleri	2	300	
D tipi ceza infaz kurumları	2	1.732	
E tipi ceza infaz kurumları	44	30.468	
F tipi ceza infaz kurumları	14	4.975	
H tipi ceza infaz kurumları	5	3.950	
K1 tipi ceza infaz kurumları	44	2.640	
K2 tipi ceza infaz kurumları	17	1.350	
Kadın açık ceza infaz kurumları	4	750	
Kadın kapalı ceza infaz kurumları	8	3.071	
Kapalı ceza infaz kurumları	18	6.240	
L tipi ceza infaz kurumları	22	35.111	
M tipi ceza infaz kurumları	23	10.293	
T tipi ceza infaz kurumları	54	47.120	
R tipi kapalı ceza infaz kurumu	2	312	
Yüksek güvenlikli ceza infaz kurumu	3	1.476	
Ara Toplam	382	190.861	
Kapalıya bağlı açık ceza infaz kurumları	63	11.656	
Açığa bağlı açık ceza infaz kurumları	3	0	
R tipi kapalı ceza infaz kurumu	1	158	
Genel Toplam	449	202.675	
<i>Kaynak:</i> http://www.sgb.adalet.gov.tr/raporlar/2017-yili-adalet-bakanligi-faaliyet-raporu.pdf			

AB aday ülkesi Türkiye'de 'yatırımlarda' cezaevi yapımı öncelikli olarak ön plana çıkmış durumda. Öyle ki iktidar gücü olan parti seçim vaatlerinin arasına bazı illere cezaevi yapmayı koymuş. Cezaevi yapının bölgenin ekonomisine katkı yapacağı bakış açısı ön plana çıkıyor. AB ülkelerinde kampüsler denildiğinde akla 'üniversiteler' gelir. Türkiye'de son yıllarda 'Cezaevi Kampüsleri' kavramı sıklıkla kullanılmaya başlandı. Örneğin Silivri'de 1,035,247 m² alan üzerinde 'Cezaevi Kampüsü' içerisinde 10 ayrı cezaevi bulunuyor. Bu durum esasen Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı toplumsal sorunlarını boyutunu ortaya koymaktadır. Devletin bütçe planlamasında hemen her yıl 25-30 arası cezaevi yapma projesi var. T Tipi cezaevi 54, E tipi cezaevi 44, K1 Tipi cezaevi 44, M Tipi 23, L Tipi 22, Açık Cezaevi 70 olmak üzere

toplam 449 olup, bunların bugünkü kapasitesi 202 bin civarındadır.

Türkiye Barolar Birliği'nin '2015-2016 Cezaevi Raporu'nda Türkiye'deki özel güvenli, kapalı, kadın, çocuk, yarı açık, açık cezaevlerine ilişkin şu değerlendirme yapılmış: "Ülkemizdeki Ceza ve İnfaz Kurumu Tipleri: F-L-T-E-D-H-C-M-R-B-Kadın Kapalı, BTO(Belirli tip olmayan), Çocuk Kapalı, Çocuk Eğitimevi, Kadın Açık, A-A1-A2-A3-K1-K2

F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu; Yüksek güvenli F tipi kapalı cezaevleri, mevzuatı gereğince sadece tehlikeli hükümlü ve tutuklu statüsündeki kişilerin barındırılabilmesi, fizikî yapısı, elektrik ve elektronik güvenlik sistemleri ile donatılmış, oda sistemine göre inşa edilmiş ceza infaz kurumlarıdır. Sirkülasyonu 3 ana koridordan sağlanan ve 5 bloktan oluşan, 57 adet 1 ve 2, 103 adet 3 kişilik odaları bulunan cezaevi toplam 368 kişi kapasitelidir. Sayısı 14 dır. Adana, Ankara 1 Ve 2 Nolu, Bolu, Bursa İmralı, Edirne, İzmir 1 ve 2 Nolu, Kırıkkale, Kocaeli 1 Ve 2 Nolu, Tekirdağ 1 Ve 2 Nolu, Van F Tipi Yüksek Güvenlikli

Kapalı Ceza İnfaz Kurumu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu; Bu ceza infaz kurumları; büyük kentlerdeki eski ceza infaz kurumlarının yerlerine ya da kapasite yetersizliğine çözüm amacıyla inşa edilen kapalı ceza infaz kurumlarıdır. L tipi ceza infaz kurumlarında, bireysel odalar 12. 45 m², açık avlular 65. 19 m², ortak yaşam ünitesi 56. 59 m² olup 7 kişinin bir arada bulunduğu bir ünite toplam 208, 93 m²'dir.

L tipi ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutuklular, ünitelerde bulunan bireysel odalarında kalmaktadır. Bu odaların kapıları gece belirli bir saatten sonra kapatılmakta gündüzleri ise açık tutulmaktadır. Hükümlü ve tutuklular gündüzleri 7 kişilik ortak yaşam alanında ve avluda bir araya gelebilmektedir. 7 kişilik 61 ünite, 3 kişilik 4 oda, 40 adet tek kişilik oda vardır. Sayısı 22 dir.

Alanya, Ankara 1 Ve 2 Nolu, Antalya, Çorum, Sakarya, Bakırköy Silivri 1-2-3-4-5-6-7-8 Nolu Balıkesir, Çorum, Gaziantep, İstanbul Anadolu Maltepe 1-2 -3 Nolu Kilis, Patnos, Rize, Sakarya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu.

Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu; İstanbul Bakırköy'de 506 kişi kapasiteli ceza infaz kurumunda 12'şer kişilik 38 ünite; 3'er kişilik 2 ünite; 44 adet de tek kişilik odalar bulunmaktadır. Ankara Sincan'da 352 kişi kapasiteli ceza infaz kurumunda 12'şer kişilik 24 ünite; 3'er kişilik 12 ünite; 28 adet de tek kişilik odalar bulunmaktadır. Ayrıca Bursa Yenişehir, Gebze, İzmir, Kayseri, Tarsus Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu.

Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu; Çocuk ceza infaz kurumlarında, mahkemelerce tutuklanmış olup yargılamaları devam eden çocuklar barındırılmakta, hüküm giyen çocuklar ise çocuk eğitim evine gönderilmektedir. Ankara Sincan, Hatay, İstanbul Anadolu Maltepe,

İzmir, Kayseri, Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu.”¹¹

2017 yılı içerisinde 29 cezaevinin ihalesi yapılmış, 18 cezaevinin projesi tamamlanmış ve 10 toplam cezaevinin de yapımı bitmiş olup 57 cezaevi için 4.115.558 metre karelik bir alan tahsis edilmiş.¹² Ülkenin her yanına hatta ilçelerini kapsayacak düzeyde cezaevi yapımının yaygınlaştırılmış olması politik bir stratejidir. 2020 yılı sonuna kadar ek yapılacak olanlarla cezaevlerinin sayısı Rusya'nın cezaevleri sayısına yakın olacak. Sayıları yüzlerle ifade edilen ve hiçbir üretim değeri olmayıp bütünüyle tüketime dayanan cezaevleri yerine tek tek bölgelerin ihtiyaçlarına bağlı olarak üretime dayanan fabrikaların kurulması çok daha önemli ve gereklidir.

Örneğin CHP Ankara Milletvekili Murat Emir, cezaevlerinde kalan tutuklu ve hükümlü sayılarına ilişkin Adalet Bakanlığı'na bilgi edinme talebinde bulundu. Talebe yanıt veren Adalet Bakanlığı, 15 Haziran 2017 tarihi itibarıyla UYAP Bilişim Sistemi kapsamında yapılan sorgulama neticesinde ceza infaz kurumlarında “85 bin 105 tutuklu, 139 bin 773 hükümlü olmak üzere 224 bin 878 kişi bulunduğunu bildirdi. Bakanlık, bu kişilerden; 212 bin 361'inin erkek, 9 bin 733'ünün kadın, 2 bin 784'ünün çocuk olduğunu aktardı. Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde yer alan bilgiye göre 21 Haziran tarihi itibarıyla Türkiye'de 291 kapalı ceza infaz kurumu, 70 müstakil açık ceza infaz kurumu, 2 çocuk eğitim evi, 8 kadın kapalı, 4 kadın açık, 6 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 381 ceza infaz kurumu hizmet veriyor.” Sitede, bu kurumların kapasitesinin 202 bin 676 kişi olduğu ifade edildi. Bu durumda 22 bin 202 kişinin cezaevinde yatacak yerinin olmadığı anlamına geliyor. Hiç şüphesiz ki bu rakamlar sürekli değişebilmektedir. Ancak cezaevlerindeki yatak potansiyeli ile cezaevinde bulunan tutuklu/hükümlüler arasında büyük bir farklılık olduğu biliniyor. Öyle ki belirli aralıklarla doğrudan veya dolaylı çıkartılan aflarla cezaevlerinde toplu tahliyeler olmasına rağmen birkaç yıl içinde cezaevlerinin doluluk oranları normal kapasitenin çok üstüne çıktığı cezaevine ilişkin yayınlanan istatistikî verilerden anlaşılıyor.

Tablo-9: YILLARA GÖRE TÜRKİYE'DE TUTUKLU/HÜKÜMLÜ SAYISI

Yıllar	Hükümlü				Tutuklu				Genel Toplam
	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam	
2000	23.708	894	253	24.855	22.595	921	1.141	24.657	49.512
2001	26.286	903	352	27.541	25.267	1.136	1.665	28.068	55.609

¹¹ TBB İnsan Hakları Merkezi, 2015-2016 Cezaevi Raporu. Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 336 , Birinci Baskı: Nisan 2017, Ankara. S. 12-13,

¹² <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

2002	33.079	1.181	548	34.808	22.197	927	1.497	24.621	59.429
2003	35.297	1.207	552	37.056	24.613	970	1.657	27.240	64.296
2004	29.074	925	366	30.365	24.914	1.023	1.628	27.565	57.930
2005	28.420	882	143	29.445	24.089	930	1.406	26.425	55.870
2006	34.458	1.086	321	35.865	31.303	1.315	1.794	34.412	70.277
2007	50.650	1.620	539	52.809	34.353	1.527	2.148	38.028	90.837
2008	60.444	1.948	671	63.063	36.446	1.651	2.075	40.172	103.235
2009	73.063	2.305	632	76.000	36.585	1.708	2.047	40.340	116.340
2010	83.289	2.748	529	86.566	31.262	1.402	1.584	34.248	120.814
2011	89.252	2.955	410	92.617	32.479	1.584	1.924	35.987	128.604
2012	100.617	3.278	418	104.313	28.564	1.560	1.583	31.707	136020
2013	113.378	3.956	451	117.785	24.966	1.200	1.527	27.693	145.478
2014	131.136	4.855	540	136.531	19.915	869	1.522	22.306	158.837
2015	146.767	5.373	729	152.869	22.525	1.030	1.665	25.220	178.089
2016	123.987	4.659	645	129.291	62.976	3.235	1.795	68.006	197.297
2017	134.211	5.034	1.003	140.248	81.969	4.951	1.825	88.745	228.993

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

Türkiye'nin cezaevlerindeki artış oranı ile hükümlü/tutuklu sayısındaki artış arasında bir paralellik var. Burada hükümlü/tutuklu ayrı mı yapmadan bir değerlendirme yapacağız. 2000 yılında toplam tutuklu/hükümlü sayısı 49 152 olup bunların 46 303'ü (% 93,6'i) erkek, 1815'i (% 3,6) kadın ve 1399'u (% 2,8) çocuk) olarak verilmiş. 2005 yılında toplam tutuklu/hükümlü

sayısı 55.870 olarak verilmiş 2000 yılına göre artış oranı % 8,8 civarındadır. 52 509'u (% 93,9) erkek, 1812'si(% 3,2) kadın, 1549'u (% 2,7) çocuk olarak verilmiş, 2010 yılında ise 2005 yılına göre artış oranı % 100'a aşmış görünüyor. 114 558'i (% 94'ü) erkek, 4150'si (% 3,2) kadın, 2113'ü(% 1,6) çocuk olarak belirlenmiş. 2015 yılının 2010 yılına göre artışı % 47 civarında artarak 178 089'a yükselmiş. Erkeklerin oranı % 94,3. Kadınların % 3, çocukların ise % 2,7 olarak gerçekleşmiş.

15 Temmuz 2016'da, Gülen cemaatinin merkezde olduğu darbe girişimi nedeniyle yaşanan olağan üstü gelişmeler Türkiye'nin iç politik denklemini ciddi oranda etkiledi. Darbe girişiminin başarısızlığından sonra hem darbecilere hem de Gülen cemaatine karşı kesintisiz devam eden operasyonlar nedeniyle tutuklanmaların oranında ciddi bir artış yaşandı. Örneğin 2015 yılında tutuklu sayısı toplam 25 220 olarak verilmişken 2017 yılında bu sayı 88 745'e yükselmiş. Artış oranı ise % 300 civarındadır.

Darbe önce dönemde yani 2000-2015 yılları arasında 15 yıllık süreçte tutuklu/hükümlü sayısındaki artış oranı oldukça yüksek görünüyor. Hemen her yıl ciddi düzeyde bir artış yaşanarak cezaevindeki insanların sayısında ciddi bir artış olduğu görülüyor. Mevcut oranlar analiz edildiğinde erkek hükümlü/tutukluların oranı % 93-94 arasında, Kadınların oranı % 3,2-3,6 ve çocukların ise % 1,6-2,8 arasında değişmektedir.

Burada özellikle 'politik' ve 'adli' tutuklu/hükümlü ayrımı yapılmadan genel olarak veriler sunulmuş. Devletin 'terör' suçları olarak tanımladığı politik tutuklu/hükümlü kavramı da artık değişik yorumlanmaktadır. Devletin yaptığı 'hukuki' tanımlamada 'terör' kavramı oldukça karmaşıktır. Geçmişte genellikle 'Türkiye Devrimci Hareketinin' veya 'Kürt Hareketi'nin davalarında yargılanan 'terör' kapmasında ele alınırken bugün darbe girişiminde bulunan 'Gülenci grup da 'terör/terörist' olarak görülmektedir. Yargılamalar da bu çerçevede görülmektedir. Bu bakımdan Adalet Bakanlığı verilerinde cezaevlerinde bulunan tutuklu/hükümlülerin suçlara göre tasnifinde 'terör suçu' içerisinde görülen alan oldukça geniştir. Birkaç İslamcı örgütün de 'terörist' olarak görülmesi, bütünüyle sisteme karşı olan politik tutukluların/hükümlüler ayrışmasının çok daha net olarak yapılması gerekir.

Tablo10: SUÇ ORANLARININ BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

Bölge	Nüfus	Hükümlü		Tutuklu		Toplam
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Akdeniz Bölgesi		21.449	823	4.337	168	26.777
Doğu Anadolu Bölgesi		9.947	164	2.330	111	12.552
Ege Bölgesi		29.067	1.277	2.730	150	33.224
Güney Doğu Anadolu Bölgesi		10.507	159	4.550	203	15.419

İç Anadolu Bölgesi		21.033	1.117	3.020	168	25.338
Karadeniz Bölgesi		21.122	337	1.400	71	22.930
Marmara Bölgesi		42.314	1.804	6.900	351	51.369
Genel Toplam		155.439	5.681	25.267	1.222	187.609
<i>Kaynak:</i> http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faliyet_raporu.pdf						

Türkiye genelinde hükümlü/tutuklu bulunanların bölgesel dağılımı da ayrı bize bir fikir veriyor. 2106 yılı verilerine göre tutuklu/hükümlülerin en yüksek olduğu bölge yaklaşık 51 kişiyle Marmara'dır. İkinci bölge 33 bin ile Ege, Üçüncü bölge 26 bin ile Akdeniz, Dördüncü bölge 25 bin ile İç Anadolu, Beşinci bölge 22 bin ile Karadeniz, Altıncı bölge 15 bin ile Güneydoğu Anadolu, Yedinci bölge ise 12 bin hükümlü/tutuklu ile Doğu Anadolu Bölgesi verilmiş.

Tutuklu ve hükümlülerin bölgelere göre yüksekliğindeki en önemli faktör bölgelerin nüfus yoğunluğuyla doğrudan ilişkilidir. Bölgelerin nüfus yoğunluğuyla suç oranları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Ayrı bir araştırma konusu olmakla birlikte İstanbul'daki adliyelerin yoğunluğu belki de Türkiye'deki bütün adliyelerin % 40'ına yakındır.

Bölgelere göre cezaevlerinde bulunanların fazlalığı hem bölgedeki nüfus yoğunluğu hem de toplumun ekonomik, sosyal ve politik durumu belirlemektedir. Genel olarak Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da suç oranlarının çok daha yüksek olduğuna dair bir ön yargının yanlış olduğu görülüyor. Örneğin nüfus yoğunluğuyla birbirine yakın olan Karadeniz'deki tutuklanma oranı Doğu Anadolu'daki oranın 2 katı, Güney Doğu Anadolu'dakinin de 1,5 katıdır.

Tablo-11: İLLERE GÖRE TUTSAK SAYISI/2016

İstanbul	27.378
İzmir	16.070
Ankara	9.654
Antalya	8.935
Bursa	7.332
Adana	7.304
Mersin	5.929
Konya	5.174
G. Antep	4.485
Manisa	4.481
Balıkesir	3.961
Denizli	3.956

Aydın	3.944
Kocaeli	3.492
Diyarbakır	3.308
Hatay	3.101
Samsun	3.060
Muğla	2.881
Ş. Urfa	2.509
Tekirdağ	2.496
Edirne	2.477
Elazığ	2.309
Eskişehir	2.261
K.Maraş	2.255
Van	2.055
Kaynak:	
http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faliyet_raporu.pdf	

26 ilde bulunan cezaevlerinde toplam 141 bin tutuklu/hükümlü bulunuyor. Bu oran tutuklu/hükümlülerin %75,4'ünü oluşturuyor. Özellikle İstanbul'da bulunan 27,387 tutuklu/hükümlü Türkiye'deki hükümlü/tutukların %14,9'unu oluşturuyor. İzmir %8,6, Ankara % 5,1, Antalya % 4,8, Bursa ve Adana % 3,9'unu oluşturuyor. Tutukluların yoğunluklu olarak bulunduğu şehirler ile artan Cezaevleri kampüsleri arasında doğrudan bir bağ bulunuyor. Örneğin İstanbul Silivri cezaevi kampüsü içerisinde toplam 9 cezaevi aktif olup bir kadın cezaevinde açılmak üzere toplam 10 cezaevi bulunuyor.¹³

Tablo-12: TUTUKLULARIN/HÜKÜMLÜLERİN SUÇ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIM/2017

SUÇ GRUPLARI	Hükümlü	Tutuklu	Toplam
Terörle	5 798	47 907	53 705
Uyuşturucu	28 920	8 604	37 524
Hırsızlık	28 624	2 992	31 616
Adam Öldürme	25 711	4 501	30 212
Yağma ve Gasp	15 974	1 836	17 810
Yaralama	15 470	1 033	16 503
Cinsel Suçlar	13 791	2 278	16 069
Sahtecilik	5 898	361	6 259
Dolandırıcılık	2 658	524	3 182
Adam Öldürmeye teşebbüs	1 206	389	1 595

¹³ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sadece-silivride-21-700-mahk-m-41019655>

Fuğuş	1 305	103	1 408
Toplam			215 883
Kaynak: http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2017_faliyet_raporu.pdf			

Yukarıdaki veriler bütünüyle Ceza Hukuku kapsamındaki verileri oluşturmaktadır. Bu nedenle cezaevlerinde bulunan tutuklu/hükümlülerin işledikleri iddia edilen suçlara göre oranları esasen içerisinde yaşadığımız toplumun sosyolojik ve sosyo-politik durumu hakkında bize çok somut bir fikir vermektedir.

2016 yılı verilerine göre cezaevlerinde bulunan tutuklu/hükümlülerin yaklaşık 54 bini ‘terör’ suçlarını kapsamaktadır. Bu genel oranın % 25’ine tekabül ediyor. Ancak yaklaşık olarak 48 bini tutuklu olup davaları devam etmektedir. ‘Terör’ davalarında yargılananların çok yüksek düzeyde olmasının önemli faktörlerden biri 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimidir. Burada temel bir ayırım yapılmak istenirse öncelikli olarak ‘terör’ davaları siyasal görüşlerine ve niteliklerine bakmaksızın politik gerekçelerle yargılanmaktadırlar. Darbe girişimi nedeniyle yargılanan Gülen Cemaatine bağlı olanlarda aynı kategoride ele alınmaktadır. Politik tutuklu/hükümlü kavramı kimler için kullanılır? Örneğin Suriye’de savaşan İŞİD, El Kaide, El Nusra gibi İslamcı cihatçıların tutuklu üyeleri ‘politik’ kişilikler kapsamında görmek mümkün mü? Türkiye’de gazeteciler, insan hakları savunucuları, politik faaliyetleri gerekçesiyle tutuklananlar, ceza alanlar ‘terörist’ kapsamında görülmektedirler. Bu nedenle belki de dünyada bu kadar yüksek düzeyde binlerle ifade edilen ‘terörist’ görülen bir başka ülke yoktur.

Burada küçük ama önemli bir ayrıntıya dikkat çekmek gerekir: 1990 yılında ‘terör’ suçlarında hükümlü bulunanların sayısı 3 387 olup % 7,4’üne tekabül ediyor. 1991 yılında bu oran % 5,3, 1992’de % 11,2, 1993’de % 16,7, 1994’de % 19,2, 1995’de % 18,2, 1996’da % 16,7, 1997’de % 15,0, 1998’de % 15,0, 1999’da % 14,2, 2000’de % 17,4, 2001’de % 14,9, 2002’de % 13,0, 2003’de % 9,5, 2004’de % 6,5, 2005’da % 6,4, 2006’da % 5,4, 2007’de % 4,9 ve 2008’de % 5,2 olarak belirlenmiş. Belirli yıllarda ‘terör’ suçları olarak belirtilen daha çok Kürtlerin merkezde olduğu sisteme karşı olan politik güçlerin oluşturduğu muhalif güçler bulunuyor.

15 Temmuz 2016 Darbe girişimi nedeniyle tutuklanan ve ceza alanlar sürece dahil edilmediğinde Türkiye’de ‘terör’ kapsamında görülen politik tutukluların/hükümlülerin büyük bir kesimi PKK militanları, taraftarları ya da bu gerekçeyle alınan yasal alanda faaliyet yürüten politikacılar, sivil örgüt çalışanları, gazeteciler, yazarlar vs oluşturmaktadır. Örneğin, HDP Eş Başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ, Diyarbakır Büyük Şehir Belediye Başkanı Gülten Kışanak gibi tutuklu bulunan milletvekilleri ve belediye başkanları ‘terör’ örgütü üyeliği ya da ‘terör örgütü propagandası yapmak’ gerekçesiyle cezaevinde bulunmaktadırlar. Burada çıkartılması gereken temel sonuç; devlet sisteme muhalif olan bütün güçleri ‘terör örgütü üyesi’ ve ‘terörist’ olarak görmektedir.

‘Terör’ suçlarında yargılananları değerlendirme dışı tuttuğumuzda, ortaya çıkan suç oranları aynı zamanda Türkiye toplumunun karşı karşıya olduğu sosyal değerlerindeki aşınma ve yıkım konusundan bize bir fikir veriyor. Bir toplumun sosyal-politik ve gündelik yaşamdaki sorunlarını en doğru analiz edebilecek temel noktalardan biri de cezaevlerinde bulunanların işlediği suçların niteliğidir. Bir başka ifadeyle toplumsal değerlerdeki ve gündelik yaşamdaki bozulmayı anlayabilmenin en somut yollarından biri de cezaevlerinde bulunanların hangi nitelikli suçlardan yargılandıkları ve ceza aldıklarıdır. Uyuşturucudan yargılanan tutuklu/hükümlü sayısı yaklaşık 38 bin, Hırsızlıktan yargılananların oranı 32 bin, Gasp ve Yağmadan’ 17 bin, Cinsel Suçlardan’16 bin, Sahtecilikten 6 bin, Dolandırıcılıktan 3 bin olarak verilmiş. Örneğin “ceza infaz kurumuna 1 Ocak-31 Aralık 2018 tarihleri arasında giren hükümlülerin %17’si hırsızlık, %12,4’ü yaralama, %6,7’si Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, %5,8’i İcra İflas Kanunu’na muhalefet ve %3,5’i ise öldürme suçu işlediği” belirtilmiş.¹⁴

Bütün bu suçlar toplumsal değerlerin hangi düzeyde aşındığını ortaya koyan önemli verilerden bir kaçıdır. Cezaevlerinde bulunan bu insanların neden cezaevlerinde olduklarını, hangi koşulların bu süreci etkilediğini anlayabilmek için kişisel yaşam tarzları, sosyo-ekonomik durumları, eğitim düzeyleri, toplum içerisindeki konumları gibi birçok faktörlerin çok yönlü değerlendirilmesi gerekir. Avrupa Konseyi ülkelerinde ‘hırsızlık’ gibi suçlar öncelikli olarak ön plana çıkıyor. Ancak bazı ülkelerdeki oranlar oldukça farklıdır. “İşlenmiş suç temelinde hırsızlık yüzde 18.9’la tutuklular arasında ilk sırada geliyor. Hırsızlıktan mahkûm olmuşların en yoğun olduğu ülkeler Gürcistan, Bulgaristan, Monako, Slovenya ve Türkiye. Bu suç kategorisini uyuşturucu (yüzde 17.5), şiddet kullanarak hırsızlık (yüzde 12.6) ve cinayet (yüzde 12.1) izliyor. Bu yıl ilk defa trafik suçlarından hapiste olanlarla ilgili istatistiklere de yer verildi. Bu suç kategorisindekiler toplam cezaevi nüfusunun yüzde 2.6’sını oluşturuyor.”¹⁵

Geleneksel değerlerin ve kültürün bireylerin suç işleme düzeyini etkilemede önemli bir faktör olduğu istatistikî verilerden anlamak mümkün. Özellikle aile-birey-toplum ilişkisindeki yaşam tarzı aynı zamanda şiddet olgusun artıran yansıma biçimidir. Adam Öldürmekten yargılananların oranı 30 binin üzerinde olduğu görülüyor. Gasp, yağma, cinsel suçlar adam öldürme gibi daha çok şiddet ağırlıklı suçların oranlarında sürekli bir artışın yaşanması hem devletin izlediği politikayla hem de toplumun/bireylerin sosyo-kültürel değerleri algılamasıyla ilişkilidir. Devlet ile sosyo-kültürel değerler arasındaki politik denklem doğru kurulmadığında, şiddet eksenli suçların artması kaçınılmazdır. Bu nedenle öncelikli olarak devletin hem yasal ve hukuki sorumluluğu hem de pratik uygulamadaki pozisyonu belirleyici olacaktır. Aynı şekilde sosyo-kültürel değerlerle eğitim arasındaki bağ doğru kurulduğunda suç işleme oranların düşmesinde önemli bir faktör olacaktır.

Sonuç: Cezaevleri, devletin politik stratejisinde önemli bir alanı işgal eder. Toplumsal

¹⁴ <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/tuikin-cezaevi-raporu-cinayetlerde-5491080/>

¹⁵ <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201803201032705047-turkiye-cezaevi-nufusu-rekor-artist/>

düzenin korunmasının bir aracı olarak düşünülen cezaevleri esasen, devletin kurumsal örgütsel yapısını oluşturur. Düzenin korunması olarak gösterilen cezaevleri hemen her dönem toplumsal krizin önemli bir halkası olarak ön plana çıkarlar. Dünyanın farklı bölgelerinde, toplumsal, politik, ekonomik sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan krizin önlenme aracı olarak gösterilen cezaevleri aynı zamanda hukuksal alanında bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle hukuk, kavramsal olarak sadece hukuksal alanda toplumun cezai durumlarını düzenleyen bir kavram olarak ele alınamaz. Hukuk, esasen sosyal örgütlenme modellerinin içeriğini ve sınırlarını da belirleyen önemli bir alanı oluşturur. Cezaevlerine bakış açısı esasen toplumun geneline bakış açısının bir başka yönünü ortaya koyar. Cezaevlerinde sayıları milyonlarla ifade edilen insanlar bulunuyor ve bunlar, toplumun içerisinde olan her hangimizden biridir. Toplumun içinde çıkıp ve cezaevinde kaldıktan bir süre sonra yeniden toplum içine dönen insanlar, gündelik yaşamda bizlerden biri olarak yaşamını sürdürüyorlar.

Cezaevleri, özellikle hükümlü için ikinci bir cezanın kişiye karşı süreklileştirildiği bir alan olarak görülmez, görülmemelidir. AB ülkeleri dâhil dünyanın birçok yerinde cezaevleri, mahkûmiyeti kesinleşmiş kişilere cezaevi personeli tarafından keyfine göre ayrıca cezai işlemler yapılamaz. Örneğin Avrupa'daki Avrupa Cezaevi Gözlemevi Hapishanesi'nin değerlendirmesinde “Tecrit, tehlikeli bir uygulamadır. Çünkü mahkûmları birkaç tür suiistimale maruz bırakabilir” diyor. Uluslararası Af Örgütü ve Avrupa CPT raporlarında: “İzolasyon genellikle mahkûmların kendine zarar verme ve hatta intihar ile ilişkili sonuçlar doğurduğu” tespiti yapılıyor. İspanya'daki cezaevleri için hazırlanan bir raporda: “Bu yalnızlık sırasında mahkûmların kötü muamele, kötü muamele ve aşağılama vakalarıyla karşılaşması” değerlendirmesinde bulunuyor. Avrupa cezaevi kurallarına göre: “Mahkûmiyetin ardından verilen herhangi bir ceza disiplin cezası ulusal hukuka uygun olacaktır.” “Herhangi bir cezanın ciddiyeti suçla orantılıdır.” “Toplu cezalar ve bedensel ceza, karanlık bir hücreye yerleştirme ve diğer insanlık dışı veya aşağılayıcı cezalandırma biçimleriyle cezalandırma yasaklanacaktır.” “Ceza, aile ile temasta olan hükümlü için toplam yaşağı kapsamaz.” “Yalnızlık, Sadece istisnai durumlarda ve mümkün olan en kısa sürede belirli bir süre için bir ceza olarak uygulanmalıdır.” “Sınırlama araçları hiçbir zaman ceza olarak uygulanmayacaktır.”¹⁶ Farklı kurumlar tarafından hazırlanan raporlarda, cezaevindeki tutuklu ve hükümlülerin karşı karşıya kaldığı sorunlara dikkat çekilmektedir.

Nedenleri farklı olsa da sonuçta cezaevinde bulunan insanların kısa veya uzun bir süreden sonra toplumsal yaşama döndüklerinde onların sorunsuz bir yaşam sürdürmeleri için daha cezaevindeyken gerekli duyarlılığın gösterilmesi gerekir. Tutuklu veya hükümlü olanların çok az bir kısmı dışta tutulduğunda ezici bir çoğunluğunun toplumsal yaşama hazırlanması esasen bir zorunluluktur.

¹⁶ <http://www.prisonobservatory.org/upload/PrisoninEuropeOverviewandtrends.pdf>